

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Πρόλογος (στ. 1-195)

1η Σκηνή (στ. 1-82)

- I. Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις με τις κατάλληλες λέξεις συγγενικής σχέσης.
1. Η Ψαμάθη ήταν.....	του Πρωτέα.
2. Ο Θεοκλύμενος ήταν.....	του Πρωτέα.
3. Η Θεονόη ήταν.....	του Θεοκλύμενου.
4. Ο Τυνδάρεως ήταν.....	της Λήδας.
5. Η Ελένη ήταν.....	του Τυνδάρεω.
6. Ο Πάρος ήταν.....	του Πριάμου.
7. Η Ήρα ήταν.....	του Δία.
- II. Να αποδώσετε συνοπτικά το περιεχόμενο της ενότητας (8-10 γραμμές).
- III. Ποια στοιχεία συνθέτουν την τραγικότητα της Ελένης;
- IV. Η Ελένη μοιάζει με την ομηρική Πηνελόπη. Να δικαιολογήσετε αυτή τη θέση.
- V. Ποιοι παράγοντες ρυθμίζουν τη συμπεριφορά της Ελένης σ' αυτή τη σκηνή;
- VI. Η Ελένη φαίνεται πως ακολουθεί τον ηρωικό ηθικό κώδικα σύμφωνα με τον οποίο «ἢ καλῶς ζῆν ἢ καλῶς τεθνηκέναι/ τὸν εὐγενῆ χρὴ» (Σοφ. Αί. 478-9). Από που φαίνεται αυτό;
- VII. Ποιες σκηνοθετικές και σκηνογραφικές πληροφορίες υπάρχουν στην ενότητα ;
- VIII. Ο Ευριπίδης σε πολλά σημεία εκφράζει τον σκεπτικισμό του για τις αντιλήψεις της εποχής του. Από πού φαίνεται αυτό;

2η Σκηνή (στ. 83-195)

- I. Με βάση τις πληροφορίες που δίνει στην Ελένη ο Τεύκρος να γράψετε ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα γι' αυτόν (10-12 γραμμές).
- II. Να σημειώσετε Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο, αν νομίζετε πως η πρόταση είναι σωστή ή λαθεμένη.
Η Ελένη πληροφορείται από τον Τεύκρο	Σ	Λ
1. ότι είναι γιος του Τελαμώνα	☐	☐
2. ότι η Τροία έχει κυριευθεί	☐	☐
3. ότι ο Μενέλαος επέστρεψε στην πατρίδα του	☐	☐
4. ότι η Λήδα αυτοκτόνησε	☐	☐

5. ότι τα δυο αδέλφια της ζουν ☐ ☐
6. ότι επιστρέφει από την Κύπρο ☐ ☐
7. ότι θέλει να συναντήσει τη Θεονόη ☐ ☐
8. ότι ο Αίας αυτοκτόνησε ☐ ☐
- III. Ποια πληροφορία από αυτές που δίνει στην Ελένη ο Τεύκρος είναι, κατά τη γνώμη σας, πιο σημαντική και γιατί;
- IV. Ποιος είναι ο δραματικός ρόλος της σκηνής με τον Τεύκρο;
- V. Ποιες είναι οι επινοήσεις του ποιητή στη σκηνή αυτή και ποιος ο δραματικός λειτουργικός τους ρόλος;
- VI. Πολλοί μελετητές της *Ελένης* θεωρούν τους στίχους 171-7 υπαινιγμό στην ιστορική πραγματικότητα της εποχής. Να σχολιάσετε αυτή τη θέση.
- VII. Πώς κλιμακώνονται τα συναισθήματα της Ελένης σε αυτή τη σκηνή;

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να αποδώσετε εικαστικά το σκηνικό της τραγωδίας με βάση τις σκηνογραφικές πληροφορίες που υπάρχουν στο κείμενο.
- II. Ο πρόλογος του έργου διεγείρει στους θεατές την ίδια συμπάθεια και αγωνία με του προλόγους της *Ανδρομάχης* και της *Ιφιγένειας της εν Ταύροις*. Να γράψετε ένα μικρό δοκίμιο με θέμα τις ομοιότητες μεταξύ των προλόγων των τριών έργων του Ευριπίδη, αφού βρείτε και μελετήσετε αυτούς.
- III. Μερικοί πιστεύουν πως ο Τεύκρος εδώ λειτουργεί, όπως λειτουργεί το όνειρο που βλέπει η Ιφιγένεια στην *Ιφιγένεια την εν Ταύροις*. Να μελετήσετε τους δύο προλόγους και να τους συγκρίνετε ως προς αυτό το θέμα.

Πάροδος (στ. 196-436)

Α' Μέρος (στ. 196-288)

- I. Ποιος λόγος προκάλεσε την εμφάνιση του Χορού;
- II. Γιατί ο ποιητής συνέθεσε τον Χορό από Ελληνίδες γυναίκες; Τι επιλογές είχε;
- III. Ο Χορός τηρεί στάση συμπάθειας απέναντι στην ηρώίδα. Από πού φαίνεται;
- IV. Ποιο είναι το στοιχείο που θλίβει περισσότερο την ηρώίδα; Ποιο γνώρισμα του ήθους της προβάλλει αυτό;

- V. Το πρώτο στροφικό σύστημα (στ. 196-223) είναι συναισθηματικά φορτισμένο. Με ποιους εκφραστικούς τρόπους τονίζονται τα συναισθήματα της ηρωίδας και ποια αίτια τα προκαλούν;
- VI. Στην πρώτη αντιστροφή ο Χορός χρησιμοποιεί μια παρομοίωση. Να την εντοπίσετε και να τη σχολιάσετε ως προς τον λειτουργικό της ρόλο.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να συγκρίνετε τον κομμό αυτό με τον κομμό που ακολουθεί τον πρόλογο της *Ιφιγενείας της εν Τάυροις*.
- II. Να επισημάνετε τις ιδέες του κομμού που απαντούν και στον πρόλογο.
- III. Εδώ γίνεται λόγος για την αρπαγή της Ελένης από τον Ερμή (στ. 276 κ.ε.). Να βρείτε πληροφορίες για άλλες παρόμοιες, όπως της Κρέουσας (Ευριπίδη, *Ίων* 888), της Περσεφόνης, της Ευρώπης, και να συνθέσετε ένα μικρό δοκίμιο. Για την αρπαγή της Ελένης βλ. *Ιλ.* Γ 174, 443-4, Χ 116, Ω 763 κ.ε., *Οδ.* δ 145-6 και Ηρόδ. 1. 3.
- IV. Να αποδώσετε εικαστικά την εικόνα των στ. 279-83.

Β' Μέρος (στ. 289-436)

- I. Να αντικαταστήσετε τα υπογραμμισμένα ουσιαστικά με τα αντίστοιχα συγκεκριμένα κύρια ονόματα.
1. Με γέννησε η μητέρα μου (στ. 292).
 2. Μ' έριξαν οι θεοί από την πατρίδα (στ. 310).
 3. Η κόρη μου, καμάρι του σπιτιού μου (στ. 320).
 4. Τα δυο μου αδέρφια... πεθάναν (στ. 322)
 5. Να πας μες στο παλάτι και την κόρη της πελαγίσιας νύμφης... να ρωτήσεις (στ. 357-9).
- II. Να σημειώσετε Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο, αν νομίζετε πως η πρόταση είναι σωστή ή λανθασμένη.
1. Η Ελένη υποφέρει, γιατί την κακολογούν χωρίς να φταίει.	Σ	Λ
2. Η Ελένη δεν ενοχλείται που ζει σε μια δάρδαρη χώρα.	☐	☐
3. Η Ελένη ελπίζει πως θα επιστρέψει στη Σπάρτη.	☐	☐
4. Η Ελένη προτιμά τον έντιμο θάνατο από την αισχροή ζωή.	☐	☐
5. Ο Χορός προσπαθεί να ενθαρρύνει την Ελένη.	☐	☐
6. Ο Χορός με τη στάση του προωθεί τον μύθο.	☐	☐
7. Ο Χορός προτείνει στην Ελένη να πάει μόνη και να συμβουλευθεί τη Θεονόη.	☐	☐
- III. Πώς βλέπει στη σκηνή αυτή η Ελένη τον ρόλο που έπαιξε η ομορφιά της στη ζωή της;

- IV. Η Ελένη αποδίδει μεγάλη σημασία στην τιμή και την αξιοπρέπεια της. Από πού φαίνεται αυτό;
- V. Ποια στοιχεία συνθέτουν τη δυστυχία της Ελένης, όπως φαίνεται από τους στίχους 289-345;
- VI. Ποιοι παράγοντες ρυθμίζουν τη συμπεριφορά της Ελένης στη σκηνή αυτή (στ. 289-345);
- VII. Ποια στοιχεία συνθέτουν την τραγικότητα της ηρωίδας;
- VII. Μερικοί πιστεύουν πως ο Χορός λειτουργεί και ως υποδεέστερος υποκριτής. Βεβαιώνεται η θέση αυτή από τη στάση του Χορού στους στ. 346-71;
- IX. Τι εξυπηρετεί η αποχώρηση του Χορού από την ορχήστρα;
- X. Στους στίχους 405-36 αναφέρονται διάφοροι τρόποι έκφρασης του πένθους. Ποιοι είναι αυτοί;
- XI. Η Ελένη στον λυρικό μονόλογό της (στ. 405-36) συγκρίνει τη μητέρα της και τον εαυτό της με μυθολογικά πρόσωπα. Ποιες ομοιότητες υπάρχουν ανάμεσα στα πρόσωπα που συγκρίνονται και ποιος σκοπός επιδιώκεται με τις συγκρίσεις αυτές;

ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ

Να βρείτε τρόπους με τους οποίους οι σύγχρονοι Έλληνες εκδηλώνουν το πένθος τους και να τους συγκρίνετε με όσα αναφέρονται στους στίχους 413-21.

Α' Επεισόδιο (στ. 437-575)

1η Σκηνή (στ. 437-94)

- I. Να αποδώσετε περιληπτικά (80-100 λέξεις) το περιεχόμενο της ενότητας (στ. 437-94)
- II. Να τοποθετήσετε στη σωστή σειρά τα παρακάτω ονόματα, ώστε να φανεί το γενεαλογικό δέντρο του Μενελάου: Ατρέας-Μενέλαος-Τάνταλος-Πέλοπας.
- III. Για ποιους λόγους ο ποιητής παρουσιάζει τον Μενέλαο ντυμένο με κουρέλια;
- IV. Τα λόγια του Μενελάου αποκαλύπτουν ορισμένα γνωρίσματα του ήθους του. Ποια είναι αυτά;
- V. Ποια στοιχεία συνθέτουν την τραγικότητα του Μενελάου;

- VI. Να αναπτύξετε με συντομία (1-2 παρ.φ.) τη γνώμη που διατυπώνει ο Μενέλαος στους στίχους 474-6).

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να συγκρίνετε τον Μενέλαο, όπως παρουσιάζεται στη σκηνή αυτή, με τον Τεύκρο (στ. 83-191).
- II. Να συγκρίνετε όσα λέει εδώ ο Μενέλαος για τις περιπλανήσεις του με αυτά που λέει ο ίδιος στην *Οδύσσεια* (δ 78 κ.ε.) και αυτά που λέει ο κήρυκας στον *Αγαμέμνονα* του Αισχύλου (στ. 617 κ.ε.).
- III. Να συγκρίνετε τα λόγια του Μενελάου για την καταγωγή του (στ. 437-44) με τα αντίστοιχα λόγια της Ελένης (στ. 18-25). Πώς βλέπουν τη ζωή τους σε σχέση με τους προγόνους τους;

2η Σκηνή (στ. 495-541)

- I. Να ενώσετε τα ονόματα της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β που τους αντιστοιχούν.

A	B
1. Μενέλαος	α. αισθάνεται ότι ατιμάζεται
2. Γερόντισσα	β. αγαπά τους Έλληνες
	γ. αισθάνεται έκπληξη
	δ. θυμάται την προηγούμενη ευτυχία
	ε. αισθάνεται φόβο
	στ. δεν ξέρει πού βρίσκεται

- II. Ο Θεοκλύμενος σκοτώνει τους Έλληνες
1. Γιατί έχει προηγούμενα μαζί τους.
 2. Γιατί φοβάται μην κλέψουν τον πολιτισμό των Αιγυπτίων.
 3. Γιατί είναι δάρδαρος.
 4. Γιατί φοβάται μην κλέψουν την Ελένη.
- Να υπογραμμίσετε τη σωστή απάντηση και να δικαιολογήσετε τη θέση σας.
- III. Ποιο στίχο θεωρείτε πιο σημαντικό από δραματική άποψη και γιατί;
- IV. Ποιοι παράγοντες ρυθμίζουν τη συμπεριφορά της Γερόντισσας απέναντι στον Μενέλαο;
- V. Πώς εξελίσσεται η συναισθηματική κατάσταση του Μενελάου στη σκηνή με τη Γερόντισσα;

3η Σκηνή (στ. 542-75)

- I. Ο Μενέλαος λέει πως ακούει «καινούριες, πιο μεγάλες συμφορές». (στ.542-3). Ποιες είναι αυτές;

- II. Ποια στοιχεία από αυτά που έδωσε η Γερόντισσα στον Μενέλαο σχετικά με την Ελένη προκαλούν σύγχυση και με ποια επιχειρήματα αυτός καθιστά τον εαυτό του;
- III. Οι σκέψεις του Μενελάου είναι απλοϊκές. Να δικαιολογήσετε τη διαπίστωση αυτή με στοιχεία του κειμένου.
- IV. Να σχολιάσετε τη φράση «η πιο μεγάλη δύναμη 'ναι η ανάγκη» (στ. 575)

Επάροδος (στ. 576-87) - Β' Επεισόδιο (στ. 588-1219)

1η Σκηνή (στ. 588-658)

- I. Τι ρόλο παίζει η στιχομυθία στην ενότητα αυτή;
- II. Τι εκφράζουν τα σημεία στίξης στους στ.602, 625, 629, 654;
- III. Ο Μενέλαος δεν δέχεται ότι η γυναίκα που θλέπει μπροστά του είναι η Ελένη. Νομίζετε πως η στάση του είναι φυσική; Να λάβετε υπόψη και τη σκηνή με τη Γερόντισσα.
- IV. Η Ελένη παρουσιάζεται εδώ πιστή και αφοσιωμένη στον Μενέλαο. Από πού φαίνεται αυτό;
- V. Πώς εξελίσσεται η συναισθηματική κατάσταση της Ελένης στη σκηνή αυτή;
- VI. Ποιες σκηνοθετικές και σκηνογραφικές πληροφορίες μάς δίνει το κείμενο στη σκηνή αυτή;
- VII. Ποια στοιχεία καθιστούν τραγικά πρόσωπα τον Μενέλαο και την Ελένη;
- VIII. Στη σκηνή υπάρχει «δραματική επιδράδυνση». Ποιά στοιχεία αξιοποιεί ο ποιητής, για να την πετύχει;

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να συγκρίνετε τη σκηνή της συνάντησης του Μενελάου και της Ελένης με τη σκηνή της συνάντησης του Τεύκρου και της Ελένης.
- II. Να γράψετε ένα μικρό δοκίμιο για τη σχέση της ενδυμασίας με την ηθική ποιότητα ή την κοινωνική θέση του ανθρώπου.

2η Σκηνή (στ. 659-837)

- I. Να υπογραμμίσετε τη σωστή απάντηση.
 - 1. Ο Αγγελιαφόρος θεωρεί «θαύμα τρανό» (στ.663)

- α) ότι κατόρθωσε να γλιτώσει από τους ντόπιους·
 - β) ότι κατόρθωσε να δρεί τον Μενέλαο·
 - γ) ότι χάθηκε η Ελένη που επιτηρούσαν στη σπηλιά.
2. Ο Αγγελιαφόρος χρησιμοποιεί ευθύ λόγο (στ.670-80)
 - α) για να γίνει πιο πειστικός·
 - β) για να δώσει μεγαλοπρέπεια στη σκηνή·
 - γ) για να δώσει ζωντάνια και παραστατικότητα στη σκηνή.
 3. Ο Μενέλαος με τη φράση «αυτά με κείνα σμίγουν» (στ.687) εννοεί
 - α) όσα άκουσε από την Ελένη·
 - β) όσα υπέθεσε ο ίδιος·
 - γ) όσα του είπε η Γερώντισσα.
- II. Πώς διαμορφώνεται η συναισθηματική κατάσταση του Αγγελιαφόρου στους στ.659-86;
 - III. Η παρουσία του Αγγελιαφόρου συντελεί στη δεύτερη αναγνώριση (της Ελένης από τον Μενέλαο). Να σχολιάσετε τη διαπίστωση αυτή.
 - IV. Στη σκηνή της αναγνώρισης (στ.687-723) η Ελένη εμφανίζεται πιο συναισθηματική και πιο εκδηλωτική από τον Μενέλαο που παρουσιάζεται συγκρατημένος και σχεδόν ψυχρός. Από πού φαίνεται αυτό;
 - V. Ποιες πληροφορίες δίνει η Ελένη στον Μενέλαο στους στ.729-72 και πώς αυτές οδηγούν στη δικαίωσή της και την επιβεβαίωση της αθωότητάς της;
 - VI. Να διαγράψετε το ήθος του Αγγελιαφόρου με βάση τα λόγια του στους στ.775-837.
 - VII. Ποιες θεωρητικές απόψεις του Αγγελιαφόρου αισθητοποιεί το παράδειγμα του Μενελάου και της Ελένης (στ.791-8).
 - VIII. Κάποιες από τις απόψεις που εκφράζει ο Αγγελιαφόρος στους στ.786-810 και 822-37 φαίνονται άσχετες με τη δραματική κατάσταση. Ποιές είναι αυτές;
 - IX. Ποιες είναι οι απόψεις του Αγγελιαφόρου για τη μαντική (στ.822-37) και ποιά η σχέση τους με το δράμα και την ιστορική πραγματικότητα της εποχής του ποιητή;
 - X. Ο Ευριπίδης ονομάστηκε «από σκηνής φιλόσοφος». Βεβαιώνεται ο χαρακτηρισμός αυτός από τα λόγια των προσώπων στη σκηνή αυτή;
 - XI. «θα πείς, δεν το 'θελε ο θεός» (στ. 831), «σωστό μυαλό και νους, να σοφός μάντης» (στ.837): να σχολιάσετε μία από τις φράσεις αυτές του Αγγελιαφόρου.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- I. Να συγκρίνετε τη σκηνή της δεύτερης αναγνώρισης (της Ελένης από τον

Μενέλαο) με τη σκηνή της δεύτερης αναγνώρισης (του Ορέστη από την Ιφιγένεια) στην *Ιφιγένεια την εν Ταύροις* του Ευριπίδη (στ. 800 κ.ε).

- II. Στη σκηνή αυτή παρακολουθήσαμε τη δικαίωση της Ελένης. Ποια πρόσωπα διατύπωσαν απόψεις που αποκαθιστούν την τιμή και την αξιοπρέπεια της κατά τη διάρκεια της εξέλιξης της υπόθεσης του έργου και ποιές είναι αυτές;
- III. Να βρείτε στοιχεία σχετικά με «αναλήψεις» ιερών ή ηρωικών προσώπων και να γράψετε 2-3 παραγράφους σχετικά με αυτό.
- IV. Να συγκρίνετε τον διάλογο ανάμεσα στον Οδυσσέα και την Πηνελόπη που ακολούθησε τη σκηνή της αναγνώρισης (*Οδ.* ψ 241-346) με τους διαλόγους που ακολουθούν τις δύο αναγνωρίσεις στην *Ελένη*.

3η Σκηνή (στ. 838-950)

- I. Να συγκρίνετε τη γνώμη του Χορού για τη μαντική (στ.838-40) με όσα είπε ο Αγγελιαφόρος γι' αυτή (στ.822-7).
- II. Για ποιους λόγους ο ποιητής κάνει τον Μενέλαο να αφηγείται σύντομα τις περιπέτειές του (στ.845-52); Με ποια επιχειρήματα ο Μενέλαος δικαιολογεί τη στάση του;
- III. Στη σκηνή αυτή η Ελένη παρουσιάζεται συναισθηματική, αφοσιωμένη στον σύζυγό της αλλά και λογική, ενώ ο Μενέλαος εμφανίζεται επιπόλαιος, ψυχρός και κάπως δειλός. Ποια στοιχεία δεβαιώνουν αυτή τη διαπίστωση;
- IV. Βασικό στοιχείο της τραγωδίας αυτής είναι η δραματική ένταση που δημιουργείται από τον αδιάλειπτο φόβο της απειλής ενός επικείμενου κακού. Ποιά στοιχεία της σκηνής δεβαιώνουν αυτή την άποψη;
- V. «Το βασιλιά, κι ας θες, δε θα τον σφάξεις» (στ.892): Πού στηρίζει τη δεβαιότητά της η Ελένη;
- VI. «Το αδύνατο αν ζητάς, σοφός δεν είσαι» (στ.894): Να σχολιάσετε το γνωμικό σε μια παράγραφο.
- VII. Ποια στοιχεία καθιστούν τον Μενέλαο και την Ελένη τραγικά πρόσωπα σε αυτή τη σκηνή;
- VIII. Ποιοι παράγοντες ρυθμίζουν τη συμπεριφορά του Μενελάου στους στ.897-939;
- IX. «Ας έρθει όποιος τολμά» (στ.928): να σχολιάσετε την επίδειξη ηρωισμού από τον Μενέλαο λαμβάνοντας υπόψη και την προηγούμενη συμπεριφορά του.
- X. Τα τελευταία λόγια της Ελένης (στ.942-50) δείχνουν ότι αυτή δρίσκεται σε σύγχυση και ταραχή. Ποια στοιχεία μαρτυρούν αυτό;

4η Σκηνή (στ. 951-1137)

- I. Ποια στοιχεία συμβάλλουν στην προώθηση του μύθου σ' αυτή τη σκηνή;
- II. Ποια συναισθήματα προκαλεί στους θεατές η απόφαση της Θεονόης (στ. 958-84);
- III. Στην ικεσία της Ελένης υπάρχουν στοιχεία που συνθέτουν την τραγικότητά της (στ.987-1042). Να τα παρουσιάσετε.
- IV. Να περιγράψετε τη σκηνική παρουσία του Μενέλαου.
- V. Η τελική απόφαση της Θεονόης (στ.1123-31) ποιες σκέψεις γεννά στους θεατές;
- VI. Να συνδέσετε τα ονόματα της στήλης Α με τους χαρακτηρισμούς της στήλης Β που τους αντιστοιχούν.

A	B
1. Ελένη	α. θεόληπτος
2. Μενέλαος	β. πειστικός
3. Θεονόη	γ. αγέρωχος
	δ. δίκαιος
	ε. υπερήφανος
	στ. έξυπνος
	ζ. παρορμητικός

5η Σκηνή (στ. 1138-219)

- I. Να ηθογραφήσετε τον Μενέλαο με βάση τα σχέδια σωτηρίας που προτείνει.
- II. Πώς λειτουργεί η στιχομυθία σ' αυτή τη σκηνή;
- III. Να περιγράψετε τη συναισθηματική κατάσταση της Ελένης με βάση το περιεχόμενο των στίχων 1198-219.
- IV. Στη σκηνή αυτή είναι φανερό η υπεροχή της Ελένης έναντι του Μενέλαου. Να τεκμηριώσετε αυτή την παρατήρηση με στοιχεία του κειμένου.

Α' Στάσιμο (στ. 1220-85)

- I. Πώς συνδέεται το στάσιμο με το προηγούμενο επεισόδιο;
- II. Στο χορικό υπάρχουν κρίσεις γενικού κύρους (αποφθέγματα). Να τις εντοπίσετε και να εξετάσετε ποια σχέση έχουν με τη δραματική κατάσταση.

III. Το στάσιμο ανήκει

α. στα κατά ποσόν μέρη της τραγωδίας

☐ ☐

β. στα κατά ποιόν μέρη της τραγωδίας

☐ ☐

γ. στο επικό στοιχείο της τραγωδίας.

☐ ☐

Να σημειώσετε Χ στη σωστή απάντηση.

Γ' Επεισόδιο (στ. 1286-424)

1η Σκηνή (στ. 1286-304)

I. Να περιγράψετε το ήθος του Θεοκλύμενου με βάση την πρώτη παρουσία του.

II. Ποιο είναι το θεματικό κέντρο των λόγων του βασιλιά;

III. Πώς προκύπτει το δραματικό στοιχείο σ' αυτή τη σκηνή;

2η Σκηνή (στ. 1305-424)

I. Ο ποιητής στη στιχομυθία Ελένης - Θεοκλύμενου προβάλλει την υπεροχή της ηρωίδας. Αναζητήστε στοιχεία στο κείμενο που επαληθεύουν αυτή την άποψη.

II. Πώς συμβάλλει η σκηνή στην προώθηση του μύθου;

III. Να εντοπίσετε τα κωμικά στοιχεία της σκηνής.

IV. Πώς παρουσιάζεται το ήθος της Ελένης στους στίχους 1313-69;

ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ποια ήταν η θέση της γυναίκας στην κοινωνία της Αθήνας την κλασική εποχή, στην οποία τοποθετείται και η σύνθεση της *Ελένης*.

Β' Στάσιμο (στ. 1425-99)

I. Στο στάσιμο υπάρχουν πολλά μυθολογικά στοιχεία. Πώς συνδέονται αυτά με την υπόθεση της συγκεκριμένης τραγωδίας;

II. Ο Χορός στη 6' αντιστροφή (στ.1483-99) περιγράφει θακχικές τελετές και αναφέρεται στον Διόνυσο. Τι εξυπηρετεί αυτή η επιλογή του ποιητή;

III. Να ενώσετε τα ονόματα της στήλης Α με τα στοιχεία της στήλης Β που τους αντιστοιχούν.

A	B
1. Άρτεμη	α. κισσός
2. Δήμητρα	β. κόρη
3. Διόνυσος	γ. Ίδη
	δ. τόξα
	ε. καρποί
	στ. ελαφοτόμαρα

IV. Ποιο είναι το ψυχολογικό κλίμα (συναισθήματα - διάθεση) του χορικού;

Δ' Επεισόδιο (στ. 1500-92)

- I. Ποια στοιχεία από τα λόγια της Ελένης (στ.1500-23) είναι σημαντικά για την εξέλιξη της υπόθεσης;
- II. Να εντοπίσετε τους στίχους που συμβάλλουν στην εξαπάτηση του Θεοκλύμενου.
- III. Με βάση τα στοιχεία της ενότητας να εξηγήσετε γιατί ο ποιητής συνέθεσε τον Χορό από Ελληνίδες γυναίκες;
- IV. Να σχολιάσετε νοηματικά τη φράση «η μοίρα καλά τα φέρνει ως τώρα» (στ.1546).
- V. Ποια στοιχεία από το Δ' επεισόδιο συντηρούν το ενδιαφέρον των θεατών;

ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Να βρείτε πληροφορίες για το έθιμο της προσφοράς γαμήλιων δώρων στην αρχαιότητα.

Γ' Στάσιμο (στ. 1593-652)

- I. Με ποια αφορμή ο Χορός ψάλλει αυτό το άσμα;
- II. Η ποίηση εμπνέεται πολλές φορές από τη θάλασσα· έτσι και η α' στροφή (στ.1593-606) του χορικού χρησιμοποιεί εικόνες απ' αυτή. Πώς εξηγείται αυτή η τάση;

III. Τι εκφράζει ο Χορός με τον στ. 1621: «Να μπορούσα να πετάξω στον αέρα»;

IV. Το λυρικό στοιχείο του στάσιμου προκύπτει

α. από τη δραματική ένταση·

☐ ☐

β. από τις εικόνες και τις μεταφορές·

☐ ☐

γ. από την τραγικότητα·

☐ ☐

δ. από τις προσωποποιήσεις.

☐ ☐

Σημειώστε Χ στις σωστές απαντήσεις.

V. Στο στάσιμο αυτό κυριαρχεί η ελπίδα, η χαρά, η ανακούφιση. Να βρείτε τους στίχους με τους οποίους ο Χορός εκφράζει αυτά τα συναισθήματα.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Βρείτε και παρουσιάστε στην τάξη την ιστορία του λυρικού ποιητή Ίδουκου από την Ιταλία και των γερανών (=πουλιά).

Έξοδος (στ. 1653-870)

1η Σκηνή (στ. 1653-786)

I. Τι εξυπηρετεί η εκτεταμένη αφήγηση του Αγγελιαφόρου; Πώς αποκαλύπτεται από αυτόν το δόλιο σχέδιο της Ελένης και του Μενελάου (να σχολιαστεί η λεκτική διατύπωση);

II. Πώς προκύπτει το δραματικό στοιχείο σ' αυτή τη σκηνή;

III. Σύμφωνα με την αφήγηση του Αγγελιαφόρου οι ναύτες του Θεοκλύμενου άρχισαν να υποψιάζονται ότι κάτι συμβαίνει. Πώς γεννήθηκαν αυτές οι υποψίες;

IV. Πώς διαγράφεται το ήθος του Αγγελιαφόρου;

V. Να κρίνετε την παρέμβαση του Χορού (στ.1777-8).

VI. Ποια συναισθήματα προκαλούν στους θεατές τα τελευταία λόγια του Θεοκλύμενου (στ.1779-86);

ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο Μενέλαος προσεύχεται πριν από τη θυσία. Να παρουσιάσετε σκηνές από τα ομηρικά έπη όπου προσεύχεται ο βασιλιάς πριν να γίνουν θυσίες (π.χ. ο Αγαμέμνων).

2η Σκηνή (στ. 1787-812)

- I. Ο υπηρέτης εμποδίζει τον βασιλιά να πραγματοποιήσει την απειλή του εναντίον της Θεονόης. Με ποια επιχειρήματα δικαιολογεί αυτή του την ενέργεια;
- II. Να περιγράψετε τη συναισθηματική κατάσταση του Θεοκλύμενου.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Στην πολιτική σκηνή της Αθήνας, αυτή την εποχή, συμβαίνουν πολλά γεγονότα, που επηρεάζουν τον ποιητή. Ένα απ' αυτά είναι η αποστασία των Μηλίων. Στον διάλογο των Μηλίων με τους Αθηναίους, που μας παραδίδει ο Θουκυδίδης (5. 87 κ.ε.), κεντρικό θέμα είναι το δίκαιο του ισχυροτέρου. Να βρείτε το κείμενο και να κάνετε σύγκριση με τις απόψεις που εκφράζει εδώ ο ποιητής για το δίκαιο.

3η Σκηνή (στ. 1813-70)

- I. Γιατί ο ποιητής επινοεί την εμφάνιση «από μηχανής» των Διόσκουρων;
- II. Ο Χορός αποχωρεί από τη σκηνή τραγουδώντας το *εξόδιο άσμα*. Ποιο είναι το περιεχόμενό του και πώς συνδέεται με τη συγκεκριμένη τραγωδία;
- III. Πώς επέρχεται η κάθαρση με το τέλος της τραγωδίας;

ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αφού βρείτε και μελετήσετε την έξοδο της *Ιφιγένειας της εν Ταύροις*, να την συγκρίνετε με την έξοδο της Ελένης και να επισημάνετε τις ομοιότητες.

ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

- I. Ποια στοιχεία και με ποιο τρόπο προωθούν την εξέλιξη του μύθου στην *Ελένη*;
- II. Ο Ευριπίδης παρουσιάζει την Ελένη ως Ελληνίδα, σύζυγο και γυναίκα. Ποια χαρακτηριστικά της αποδίδει κατά περίπτωση;
- III. Πιστεύεται πως ο Ευριπίδης έγραψε την *Ελένη*, για να καταδικάσει τον πόλεμο. Ποια στοιχεία δικαιολογούν την άποψη αυτή; Να απαντήσετε, αφού μελετήσετε το παράθεμα που αναφέρεται στο φιλειρηνικό πνεύμα του ποιητή.
- IV. Ένας μελετητής του έργου διερωτάται: «Μα είναι πράγματι μια αληθινή τραγωδία (η *Ελένη*)»; Να βρείτε στοιχεία στο έργο που θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν αυτή την ερώτηση.
- V. Με το έργο αυτό ο Ευριπίδης αποκαθιστά την τιμή και την αξιοπρέπεια της Ελένης.
 - α) Από πού φαίνεται ότι η Ελένη ενδιαφέρεται κυρίως γι' αυτές τις αξίες;
 - β) Από ποιες φάσεις περνά η αποκατάσταση της ηρωίδας;
- VI. Ποια στοιχεία του έργου προσδίδουν τραγικότητα α) στην Ελένη, β) στον Μενέλαο και γ) στη Θεονόη; Πριν απαντήσετε, διαβάστε όσα λέγονται για τον όρο «τραγικότητα» στο λεξικό όρων.
- VII. Ποιο ρόλο παίζει το θείο στο έργο;
- VIII. Πιστεύεται από πολλούς πως ο Χορός «άδει εμβόλιμα» στα έργα του Ευριπίδη, δηλ. τραγουδά άσματα άσχετα με τη δραματική κατάσταση. Συμφωνείτε με αυτή την άποψη; Να στηρίξετε την απάντησή σας στα στάσιμα του έργου.
- IX. Υποθέστε ότι παρακολουθήσατε την παράσταση του έργου. Απαντήστε στα παρακάτω ερωτήματα:
 - α) Ποια μηνύματα θα παίρνατε από αυτό;
 - β) Με ποια συναισθήματα θα αποχωρούσατε;
- X. Η τραγωδία τελειώνει με ευτυχία. Θα επιθυμούσατε κάποια άλλη λύση του δράματος; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
- XI. Ο Ευριπίδης έχει χαρακτηριστεί «από σκηνης φιλόσοφος». Να βρείτε τις φράσεις που έχουν φιλοσοφικό - γνωμολογικό χαρακτήρα και να τις κατατάξετε σε κατηγορίες ανάλογα με το θέμα τους.
- XII. Ένα από τα παραθέματα του διδλίου μιλά για τον ανθρωπισμό του Ευριπίδη. Από ποια στοιχεία φαίνεται αυτός;
- XIII. Ένας μελετητής του έργου υποστηρίζει πως «μια τραγωδία μπορεί να συντεθεί με δασικό στοιχείο τη δημιουργία τεταμένης ατμόσφαιρας που

προκαλείται από τον αδιάλειπτο φόβο της απειλής ενός επικείμενου κακού». Η εξέλιξη του μύθου επιβεβαιώνει την παραπάνω προϋπόθεση; Να στηρίξετε την άποψή σας με συγκεκριμένες αναφορές στο κείμενο.

XIV. Ο μύθος της *Ελένης* επηρέασε πολλούς νεότερους δραματουργούς και ποιητές. Στον αιώνα μας πέρα από άλλους έγραψαν ποιήματα επηρεασμένοι από τον μύθο αυτό ο Γιάννης Ρίτσος («*Η Ελένη*»), ο Γιώργος Σεφέρης («*Ελένη*»), ο Άγγελος Σικελιανός («*Ο Ύμνος στην Ελένη*») και ο Τάκης Σινόπουλος («*Ελένη*»). Να τα βρείτε στα παράλληλα κείμενα, να μελετήσετε ένα από αυτά τα ποιήματα και να επισημάνετε τα στοιχεία εκείνα που δείχνουν την επίδραση που άσκησε ο Ευριπίδης στον αντίστοιχο ποιητή.

XV. Από τους αρχαίους συγγραφείς έγραψαν «*Ελένης εγκώμιον*» ο ρήτορας Ισοκράτης και ο σοφιστής Γοργίας. Αφού μελετήσετε τα αντίστοιχα αποσπάσματα - παραθέματα που περιέχονται στο διδακτικό βιβλίο να επισημάνετε τις ομοιότητες που υπάρχουν ανάμεσα σ' αυτά και την τραγωδία του Ευριπίδη.

XIV. Κηφισοφώντας

Ποιος;

Δικαιόπολις

Είναι μέσα ο Ευριπίδης;

Κηφ. Είναι, δεν είναι, πάρτο όπως καταλαβαίνεις.

Δικ. Πώς είναι μέσα και δεν είναι;

.....

Δικ. Ε, Ευριπίδη!
Ευριπιδάκι, άκουσε, αν άκουσες ποτέ σου
ο Δικαιόπολις σου φωνάζει ο Χολλειδιάτης.

Ευριπίδης

Μα δεν αδειάζω

Δικ. Κατρακύλα στην τσουλήθρα

Ευρ. Δεν το μπορώ.

Δικ. Μα πρέπει.

Ευρ. Ε, να'μαι στην τσουλήθρα.
Μα δεν αδειάζω να κατέβω.

Δικ. Ω, Ευριπίδη.

Ευρ. Γιατί φωνάζεις;

Δικ. Με τα πόδια επάνω γράφεις,
αφού μπορείς να τα'χεις κάτω; Γι' αυτό κάνεις
ήρωες κουτσούς. Και τούτα πάλι τα κουρέλια
και τ' άθλια ρούχα τι τα θες της τραγωδίας;
Ώστε γι' αυτό κάνεις ζητιάνους;

(Αριστοφ. *Αχαρνής*, στ.396-9, 404-13, μτφρ. Ν. Σφυρόερα).

Ποια χαρακτηριστικά της τέχνης του Ευριπίδη νομίζετε πως διακωμωδεί ο Αριστοφάνης στο απόσπασμα αυτό;

ΑΠΟΨΕΙΣ ΜΕΛΕΤΗΤΩΝ - ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Α. ΟΙ ΜΕΛΕΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ

Ι. Για τον πρόλογο

Ο ευριπίδειος πρόλογος ήταν λοιπόν στην καταγωγή του μια σύμβαση που υιοθετήθηκε από καλλιτεχνική εντιμότητα. Οι τραγικές πλοκές του Ευριπίδη δεν ήταν ποτέ οι αυτοτελείς αλληλεπιδράσεις μιας ομάδας ανθρώπων, όπως ήταν οι σοφόκλειες. Αποτελούνταν μάλλον από μια σειρά τυπικών περιστατικών που ήταν δεμένα μεταξύ τους όχι από κανέναν αυστηρό νόμο αιτιότητας, και μερικές φορές στ' αλήθεια διόλου δεμένα μεταξύ τους, αλλά από το γεγονός ότι ο ποιητής μπορούσε να τα χρησιμοποιεί για να εκφέρει ένα μοναδικό τραγικό όραμα. Συνεπώς, ήταν λογικό να αρχίζει από κάποια ικανοποιητική αρχή και να συνεχίζει με απλή αφήγηση ώσπου να φτάσουμε στο τμήμα που περιείχε τα περιστατικά του έργου. Αυτή ήταν η καταγωγή του προλόγου.

H. D.F. KITTO, *Η Αρχαία Ελληνική Τραγωδία*,
μτφρ. Α. Ζενάκος, Αθήνα 1968, σ. 383

ΙΙ. Ο λειτουργικός ρόλος της σκηνής με τον Τεύκρο

Ο Ευριπίδης είχε σκοπό από την αρχή κιόλας του δράματος να χαιρετίσει τον μυθικό πρόγονο ενός πιστού συμμάχου των Αθηνών, ενός πραγματικού φίλου στις δύσκολες μέρες, που μέσα στη γενική αποστασία των πόλεων της αθηναϊκής συμμαχίας, ερχόταν να συγκινήσει και να εμψυχώσει την πόλη της Αθηνάς τασσόμενος αποφασιστικά με το μέρος των ηττημένων... Η εμφάνιση στο λογείο του διονυσιακού θεάτρου, την άνοιξη του έτους εκείνου (412 π.Χ.) του προγόνου των Τευκριδών της Κύπρου, είχε, τη στιγμή εκείνη, το νόημα μιας πολύτιμης ενθάρρυνσης. Τη στιγμή που οι Αθηναίοι θρηνούσαν τη μεγαλύτερη συμφορά στην ιστορία τους, ήταν η πιο κατάλληλη στιγμή να τους παρουσιάσει το πρόσωπο του φίλου αυτού των δύσκολων ημερών, που σαν σταλμένος από τη θεία πρόνοια εκφραζόταν υπέρ αυτών.

H. Grégoire, Euripide, *Hélène*, Belles Lettres, v. V, Paris 1950, σ. 19, 20.

ΙΙΙ. Η παράδοση για το ταξίδι της Ελένης στην Αίγυπτο

Με δεδομένη την έλλειψη των στοιχείων, μας είναι αδύνατο να γνωρίζουμε πώς αναπτύχθηκε, ανάμεσα στον Όμηρο και τον Ευριπίδη, η παράδοση για το ταξίδι της Ελένης στην Αίγυπτο. Δεν μπορούμε να εντοπίσουμε τα στοιχεία που επινόησε ο Ευριπίδης. Γνώριζε μήπως παραδόσεις που εμείς αγνοούμε; Ερμήνευσε ελεύθερα ο ίδιος διάφορα διάσπαρτα στοιχεία; Δεν προχώρησε συνειδητά στη σύνθεση του μύθου του;

Ένα πράγμα είναι σίγουρο: η ακραία παραλλαγή μιας Ελένης αθώας, που δρίσκεται υπό περιορισμό στην Αίγυπτο σ' όλη τη διάρκεια του πολέμου, μπορεί να σημαίνει πολλά. Θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε εδώ το σοφιστικό παράδοξο, εφόσον είναι ευχάριστο να παίζεις με παραδοσιακές αφηγήσεις για να συνδυάζεις με νέους και προκλητικούς τρόπους τα δεδομένα τους. Μια Ελένη αθώα αποτελεί λογικό παράδοξο, το ίδιο όπως ένας Οδυσσέας ηλίθιος ή ένας Αχιλλέας δειλός. Θα μπορούσαμε πάλι να αντιμετωπίσουμε το θέμα από τη φιλοσοφική του σκοπιά: στην κλασική εποχή είναι πολλοί οι στοχαστές που δεν αποδέχονται τις σκανδαλώδεις, ανήθικες αφηγήσεις που αφορούν τους θεούς, εφόσον οι θεοί οφείλουν να είναι πρότυπα αρετής. Η Ελένη, που ως κόρη του Δία είναι θεϊκή, αποτελεί παράλληλα το σύμβολο της ομορφιάς. Και η ομορφιά δεν μπορεί να συνδέεται με κάτι ανήθικο. Τέλος, θα μπορούσαμε να αναφερθούμε σε κάποιο θρησκευτικό συναίσθημα: η Ελένη είναι θεά που λατρευόταν ανέκαθεν στη Σπάρτη, και η λατρεία αυτή δεν συμβιδάζεται με ανθρώπινες, πολύ ανθρώπινες περιπέτειες.

Jean-Louis Backes, Ο μύθος της Ελένης, μτφρ. Μ. Γιόση (εκδ. Μεγάρου Μουσικής Αθηνών σε συνεργασία με το Μ.Ι.Ε.Τ), Αθήνα 1992-1993, σ.20

IV. Ο ρόλος του χορού στον Ευριπίδη

(Ο Ευριπίδης) ευρήκε ένα τρόπο να υποστηρίξει την αξιοπρέπεια του χορού αυξάνοντας το ρεαλισμό του. Ο χορός του ελκύεται με το λαό, όπως με το πρότυπό του, το λαό, ο οποίος επειδή είναι εκτεθειμένος στη συγκίνηση και τη λύπη δεν μπορεί να είναι ένας ηθικός ή θρησκευτικός διδάσκαλος, ούτε να μπαίνει μέσα σε φιλοσοφικές θεωρίες, αλλά ο οποίος, επειδή είναι επιδεκτικός της οργής, της χαράς, της λύπης και όλων των τρικυμιών των παθών, δείχνει περισσότερη σάρκα παρά λόγο και νου. Ενέδαλε περισσότερο αίμα στους χορευτές του, τους έφερε πιο κοντά στους ζωντανούς κοινούς άνδρες και γυναίκες, είτε θυμώδεις είτε καρτερικούς, θρασεείς είτε δειλούς, σκληρούς ή τρυφερούς, περίπατους ή απαθείς, ορμητικούς ή πειθήνιους, φίλαυτους ή γενναίους και τους άφησε να κινούν το ενδιαφέρον των θεατών με τη συγγένειά τους μ' αυτούς... Άλλοι ποιητές έκαναν κάθε τι το δυνατό, για να μειώσουν το χορικό μέρος της αρχαίας τραγωδίας. Αλλά ο Ευριπίδης έκανε κάθε τι το δυνατό, για να παραδεχθεί τη σημασία του χορού σαν γνήσιου συνθετικού του δράματος και δεν υπάρχει κανένας υποδιόρισμός ή παρακμή για να ευρεθεί σ' αυτόν.

Αριστ. Φουτρίδης, *Ο χορός του Ευριπίδη*, μτφρ. Στ.Μωραΐτου, Αθήνα, 1981, σ.162-3

V. Το αντιπολεμικό πνεύμα της Ελένης

Την ώρα που στα σωζόμενα έργα του άλλου μεγάλου τραγικού -του Σοφοκλή- δεν βρίσκουμε καμιά άμεση επίδραση της αλληλοσφαγής των Ελλήνων δλέπου-

με τον Ευριπίδη σαν αληθινό τέκνο του καιρού του και θερμό φίλο των ανθρώπων και της πατρίδας του να στέκει πάλι πρωτοπόρος και τολμηρός και να καυτηριάζει σε πολλά έργα του τις καταστρεπτικές για τους λαούς πολεμικές συγκρούσεις... Το μίσος του κατά των πολέμων, σύμφωνα με μια σωστή παρατήρηση του ΚΙΤΤΟ, δεν περιορίζεται στην επιφάνεια, αλλά εισχωρεί βαθύτερα και προχωράει στην αναζήτηση των ουσιαστικών αιτιών που γεννούν τους πολέμους και τις καταστροφές που προκαλούν όχι μόνο σε άτομα, αλλά σε ολόκληρους λαούς.

Έτσι παρόλο που στην «Ελένη» του υπάρχει ένας στίχος, όπου αποδίδονται οι πόλεμοι στους θεούς, στην ουσία ο ποιητής ακολουθεί την άποψη πως οι ίδιοι οι άνθρωποι έχουν την άμεση ευθύνη για τις πολεμικές συγκρούσεις και τις συμφορές που απορρέουν από αυτές. Στην ίδια τραγωδία με τα χείλη του χορού ο ποιητής χαρακτηρίζει σαν άμυαλους όσους στον πόλεμο τη δόξα αναζητούν και νομίζουν πως με τα κοντάρια θα σθήσουν τα πάθια των θνητών.

Στ. Ζορμπαλάς, *Ο Ουμανισμός στο έργο του Ευριπίδη*, Αθήνα 1987, σ.100

VI. Η στάση του Ευριπίδη απέναντι στους δούλους

Όλα αυτά δείχνουν πως η στάση του ποιητή απέναντι στους δούλους ήταν στάση ενός νεωτεριστή και αληθινού ανθρωπιστή. Η ευγένεια, η καλοσύνη του δούλου, σύμφωνα με τον Ευριπίδη, εκδηλώνονται στην πιστή υπηρεσία που προσφέρει στον κύριό του, αλλά και στη γενικότερη συμπεριφορά του. Έτσι λογικά, αν όχι ηθικά, ο ποιητής δέχεται τη δουλεία, μα ταυτόχρονα προσπαθεί να παρουσιάσει τους δούλους με αντικειμενικότητα και αληθοφάνεια, με πραγματική αγάπη προς αυτούς. Αλλά και αυτός έστω ο περιορισμένος χαρακτήρας της αντιμετώπισης του προβλήματος της δουλείας δεν εξαλείφει την αλήθεια, πως ο Ευριπίδης ήταν ένας από τους πρώτους διανοητές και συγγραφείς όλου του κόσμου, που έδειξε τις συμπάθειές του στους δούλους.

Ζορμπαλάς, *ό.π.*, σ.74

VII. Ο ρόλος της Τύχης στην Ελένη

Εδώ ο άνθρωπος παριστάνεται πια εκτεθειμένος σε μια μοίρα που μπορεί βέβαια να είναι ανεξιχνίαστη και σκληρή, αλλά είναι τόσο γεμάτη από θεϊκή δύναμη, ώστε τον εξευγενίζει ακόμη και στην ώρα της καταστροφής. Ούτε πρόκειται εδώ για τις πρωταρχικές εκείνες δυνάμεις που αναδύονται από τα βάθη της ανθρώπινης ψυχής. Η Τύχη αναδεικνύεται ως η νέα καθοριστική δύναμη. Τα παιχνίδια της είναι επικίνδυνα αλλά ανωδυνότερα απ' ό,τι οι συγκρούσεις του ανθρώπου με το θεό στον Σοφοκλή. Εδώ φυσικά δεν έχουμε πια τραγικές καταστροφές· το καραβάκι της Τύχης πρέπει να περάσει από μερικούς σκοπέλους, αλλά στο τέλος αρμενίζει -μεταφορικά και κυριολεκτικά- χαρούμενο για το ανοιχτό πέλαγος. Εννοείται ότι ο ποιητής δεν ενδιαφέρεται

τόσο για τα παιχνίδια της Τύχης αυτά καθαυτά όσο για τον άνθρωπο, που μέσα σ' αυτά δοκιμάζεται, καθώς αντιθέτει σε όλες τις αντιξοότητες που συναντά την *ευδουλίαν* του (είναι λέξη -σύνθημα της εποχής των σοφιστών).

A. Lesky, *Η Τραγική ποίηση των αρχαίων Ελλήνων*, μτφρ. Ν. Χουρμουζιάδης, Μ.Ι.Ε.Τ, Αθήνα 1989, σ.258

VIII. Η οργάνωση του μύθου της *Ελένης*

Παρά την κάπως πιο ελεύθερη, σε σύγκριση με προηγούμενα έργα, σύνθεση της *Ελένης*, φαίνεται καθαρά η τριμερής διάρθρωσή της. Ένα εκτενές κεντρικό μέρος αρχίζει με την επιπάροδο του χορού (514) και τελειώνει με το 1ο στάσιμο (1164). Τα ακραία τμήματα συγκροτούνται το ένα από τις σκηνές με την είσοδο και την παρουσίαση των δύο χωρισμένων ηρώων, που ακόμη δεν βρίσκει ο ένας τον άλλο, και το άλλο από την πραγματοποίηση της σκευωρίας, που αρχίζει με την είσοδο του Θεοκλύμενου. Και στα δύο αυτά μέρη η δραματική πορεία καθορίζεται από μια διπλή τομή με την παρεμβολή λυρικών κομματιών: το πρώτο από την πάροδο και το «αμοιβαίο», το τελευταίο από τα δύο στάσιμα.

A. Lesky, *ό.π.* σ. 255

IX. Η πρωτοτυπία της *Ελένης*

Όταν γνωρίζουμε πόσο καινοτόμος υπήρξε ο Ευριπίδης στα δράματά του, δεν πρέπει να μας εκπλήσσει που έγραψε ένα δράμα σαν την *Ελένη*. Όταν ξέρουμε πόσο είχε απομακρυνθεί με τα δράματά του και τα πιο τραγικά, από το τραγικό πνεύμα του Αισχύλου και του Σοφοκλή· όταν είναι γνωστό ότι, ενώ είναι σύγχρονος του Σοφοκλή, ζει σε μια άλλη, πιο προχωρημένη εποχή, δεν πρέπει να μας ξενίζει μια τραγωδία σαν την *Ελένη* η οποία, χωρίς να παρεκκλίνει από τους βασικούς κανόνες της τραγικής τέχνης, πρωτοτυπεί τόσο πολύ στον μύθο και στην πλοκή, ανοίγοντας νέους ορίζοντες για την περαιτέρω ανάπτυξη της τραγωδίας· δεν μας επιτρέπεται να χαρακτηρίζουμε σαν κωμωδία ένα δράμα που με τόση τόλμη και ακρίβεια ερευνά «την αντίθεση ανάμεσα στην ψευδαίσθηση και την πραγματικότητα». Γιατί πραγματικά, όπως σημειώθηκε, «η ιστορία του ειδώλου (=ψευδαίσθηση) παρέχει τη βάση πάνω στην οποία το έργο δημιουργεί ένα πρότυπο σχετικών αντιθέσεων: υπόθεση-δέδαιη γνώση, όνομα-σώμα, θάνατος-ζωή, η σκληρότητα της Ήρας –οι συμβούλες του Δία, η φρίκη του πολέμου– η αποκάλυψη της ελπίδας στην Αίγυπτο, κατάρα-ευλογία (που συνυπάρχουν και τα δυο στο κάλλος».

Ερρ. Χατζηανέστης, Ευριπίδη, *Ελένη*, Αθήνα 1989, σ.118-9

X. Η Ελένη τραγωδία ή τραγικοκωμωδία;

Είναι τραγωδία η *Ελένη*; Η ερώτηση οδηγεί εύκολα σε σύγχυση, αν δεν προσέξουμε τις διάφορες δυνατότητες προσδιορισμού της έννοιας. Ένας Έλληνας της εποχής του ποιητή δεν θα καταλάβαινε την ερώτηση. Γι' αυτόν, το έργο που παριστανόταν στα Διονύσια με θέμα από τον μύθο, ήταν φυσικά τραγωδία. Τα πράγματα παίρνουν διαφορετική όψη, αν πάρουμε σαν βάση την σύγχρονη έννοια της τραγικότητας. Αναλύοντας την *Ορέστεια* υποστηρίξαμε την πεποίθηση ότι η τραγικότητα στο δράμα δεν συνδέεται οπωσδήποτε με μια θανατερή έκβαση, και ότι περισσότερο η ύπαρξη τραγικών καταστάσεων μέσα στο έργο επιτρέπει να το χαρακτηρίσουμε κι αυτό τραγωδία με την δική μας έννοια, αν αυτές οι καταστάσεις είναι γεμάτες γνήσιαν τραγικότητα, που φτάνει στις ρίζες της ανθρώπινης ύπαρξης. Ακριβώς όμως αυτό δεν συμβαίνει πια σ' ένα έργο σαν την *Ελένη*. Ούτε ο άνθρωπος στέκει αντιμέτωπος σε δυνάμεις που μπορεί να τις αναγνωρίσει σαν θεϊκές, ούτε πρέπει να ολοκληρώσει τον εαυτό του σε μια μοίρα που του έρχεται από τον κόσμο του μυστηρίου, ούτε η απόστασή του από τους θεούς και η παράδοσή του στο παράλογο γίνεται τραγικό πρόβλημα... Ένας καινούργιος ρυθμιστής γίνεται ορατός πίσω απ' όλα αυτά, η σύμπτωση, που με το όνομα Τύχη κυριαρχεί στα έργα της Νέας κωμωδίας.

A. Lesky, *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*,
μτφρ. Αγ. Τσοπανάκη, Θεσσαλονίκη 1990, σ.542

B. ΚΡΙΣΕΙΣ ΜΕΛΕΤΗΤΩΝ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΝΗ

«Η *Ελένη* είναι μια πραγματική τραγωδία κατά τους αριστοτελικούς κανόνες, που ανανεώνει κατά κάποιον τρόπο το είδος και ανοίγει νέους ορίζοντες»

Ερρ. Χατζηανέστης

«Για τον Ευριπίδη και τους θεατές η *Ελένη* ήταν τραγωδία»

«Η *Ελένη*, αν και δεν είναι έργο τραγικό με τη σύγχρονη σημασία της λέξης, είναι ελληνική τραγωδία»

Dale

«Η *Ελένη* είναι ένας αιθέριος χορός πάνω από την άβυσσο»

Zuntz

«Όταν συνθέτει την *Ελένη* ο Ευριπίδης, έχει συνείδηση ότι δεν γράφει τραγωδία»

Rivier

«Η *Ελένη* είναι ένα έργο του οποίου το θέμα δεν είναι ούτε τραγικό ούτε κωμικό, αλλά ρομαντικό, γραμμένο όμως σύμφωνα με τους κανόνες της τραγωδίας»

Παττίχης

«Η *Ελένη* ανάγεται σε έναν κύκλο μύθων στους οποίους ο ήρωας ή η ηρωίδα χάνεται, αλλά μετά από πολλές περιπέτειες ανευρίσκεται»

Lattimore

«Η *Ελένη* είναι έργο ευχάριστο, με ζωντανό ενδιαφέρον, μερικές φορές κωμικό, αλλά πάντα ωραίο»

Webster

«Η *Ελένη* είναι πολύ ρομαντικό έργο γεμάτο συγκινήσεις»

Lindsay

«Η *Ελένη* είναι έργο ελαφρό, με καθαρή ατμόσφαιρα και ωραία άσματα»

Murray

«Η *Ελένη* είναι η πιο περίεργη τραγωδία του θεάτρου του Ευριπίδη και ίσως όλου του αρχαίου θεάτρου»

Masqueray

«Η *Ελένη* είναι ένα πείραμα για ένα νέο είδος κωμωδίας»

Newton-Pippin

